

V zadnjem času pogosto slišim v našem društvenem in družabnem govoru besede in besedne zveze, posnete po srbskem in hrvatskem jeziku. Zaradi enakovlačja so prenesene k nam, ne da bi se govorci zavedali, da nekatere pomenijo pri nas nekaj drugega. N. pr.: *razprava po poročilih* — mišljena je razprava o poročilih, saj nihče s tem ne namerava ugotavljati, da razprava sledi poročilom; *častiti koga* — gostiti koga — se vedno bolj trdovratno opriema našega vsakdanjega govora; *sto po sto* — stoodstotno; *koristiti kaj* (n. pr. vozne olajšave) je v slovensčini nepravilna zveza; šlo bi: izkoristiti in okoriščati se, izkoriščati pa že manj zaradi peiorativnega prizvoka, nemara uporabljati?; *veza* namesto zveza; na vprašanje: Kam potuješ redno dobivamo odgovor: Za Maribor, pravilno v M.; večkrat si še prevajalci leposlovnih del v naglici ne vedo pomagati pri shr. deležniku zahvaljujuči in ga tudi v prevodu uporabljajo *zahvaljujoč*, čeprav je pravilno le: zaradi, po, v *vlaganje* — trud, prizadevanje (po zalaganje, zalagati se SP označuje s križcem in predlaga zavzemati se) — ima pri nas zgolj predmetni pomen, kot vlaganje papirja, sadja, denarja; tudi fraza *bilo je govora* — govorilo se je — ki že lep čas straši pri nas, prihaja od sosedov, podobno *voditi računa* — računati s čim, upoštevati kaj; vedno znova se ponavlja napačna raba: *o tem smo razgovarjali* — smo se pogovarjati itd. Za vse to ima že Jurančičev slovar domače izraze.

Leopold Stanek

OD KOD BORE, BORJAČ, GIR?

Po Pletersniku pomeni *bore* »sehr«. Ramovš (H. Gr. II, 156, 294) in Bajec (SR V—VII, 213) razlagata, da gre za vokativ sing. *bog > bože*. Intervokalični ž naj bi pred e doživel prehod ž > r: *bože > bore. Beseda se rabi adverbialno (*bore malo* »sehr wenig«, iz »mein Gott, wie wenig«) in adjektivno (*bore človek* »arm Mensch«, po Ramovšu iz »mein Gott, was für ein armes Mensch«).

Že v stari visoki nemščini imamo primere, kjer adj. *bora / pora* (iz stvn. *bor* »Höhe«, gl. Kluge s. v. *empor*) v zvezi z adverbom in adjektivom izraža v afirmativnih stavkih stopnjevanje, *nekaj, kar je čez mero, kar neko drugo stvar presega: boralang* »zelo dolg«. Isti pomen ima starosaska prevojnica stopnja *bar*. Po naravnem razvoju dá stvn. *bora > srvn. bore-, bor-* »sehr, gar«, ki je v tem pomenu in v enaki rabi pogosto izpričano (*borguot, borsère, bortiere, borwol* itd.). Pomen besede pa je lahko tudi netočen, zabrisan, s pridihom ironije, tako da nastane iz stopnjevanja — ironična negacija: *bore-gröz ironično* »zelo velik«, to je »majhen«, *bore-holt* »nicht sehr gewogen«. Zaradi tega je beseda v starejši nemščini večkrat združena z nikalnico *ne-, en-* v *nebore, enbore* (Lexer, Mhd. Wb. s. v.: Braune-Helm, Ahd. Gr.⁵ § 32: Henzen, Dte Wortbildung 273).

Raba je dokazana v stari visoki nemščini, n. pr. Ludwigslied (rensko-frankov. narečje, 9. stol.), v Notkerjevih delih (aleman. dialekt okolice St. Gallen, 10. stol.), zlasti pa v srednji visoki nemščini, n. pr. v millstadtškem in dunajskem rokopisu Genesis, pri Hartmannu von Aue (jugozahod. nem. jezikovno območje, 12./13. stol.) idr. Stopnjevanje z *bore* »sehr« se je ohranilo vse do današnjih časov v — Švici (Benecke-Müller-Zarncke, Mhd. Wb. I, 150 ss.). Habsburžani in njih uradništvo so prvotno govorili alemansko narečje, saj izhaja njih rod iz Švice.

Adjektivni značaj tipa *bore človek* »miser« je poznejša, verjetno slovenska aplikacija. Pogoji za to pa je bil dan že z ironično negacijo v starejši nemščini, *buren* *paur* koroške ljudske pesmi bi končno lahko bilo iz srvn. *ein boregröz bür* ali *nebore / enboregröz bür* (> *bour > baur*), ironično »Grossbauer«, to je »majhen, reven kmet«. Srvn. raba je izhodišče tudi za tip *nebore, boren* (drugače Ramovš l. c.).

Beseda *borjác* »Hof«, *börjác* »Viehhof, ograjen prostor okoli svinjaka« (Pletersnik; po njem namesto *oborjác*) še ni razložena. Prim. še *obór* »ograja, Zwinger« in *obóra* »Tiergarten, eingefriedetes Feld« (Pletersnik). V primorski hiši je *borjác* »dvorišče«, ki ga obdajajo gospodarske pritikline (Narodopisje Slovencev I, 81 ss.). Predgerm. koren **bhū-* »graditi« oz. **bhū-ro*, ilir. *býrion* »prebivališče, hiša«, dá v germ. **būra* »gajba, del hiše, shramba«, stvn. *bür* »hiša, kletka«, frankov. *bürja* — prvotno hlev, v 9. stol. gospodarsko poslopje, prostorninsko ločeno od stanovanjske zgradbe (Torp 273; Gamillscheg, Romania-germ. I, 187 ss.; Kluge s. v. Bauer). Na Portugalskem se je ohranila svebska beseda *burjō* »Behausung« (Stammler, Dt. Phil. i. Aufriss I², 655); prim. stfranc. *buron* »koča«.

Beseda in reč sta razširjeni zlasti na Primorskem, Krasu in Notranjskem, a tudi na Dolenjskem in okoli Fram (Caf), beleži jo tudi Cigale (Viehhof). Ako izhajamo iz spoznanja, da je bilo bivališče, hlev ipd. prvotno ograjen prostor, gre v našem primeru za zelo staro izposojenko. Ali je sprejeta iz langobardščine preko Romanov (na Primorskem, prim. prvotni poudarek *bórjač*) ali od Frankov, Bavarcev (prim. na Češkem *obora*) ali od kod drugod, je težko reči. Zanimivo bi bilo mnenje romanistov in slavistov.

Ločiti je rezijansko *gir* »grča« (Pleteršnik) od *gir* »osti ali vilice za lov rib« (Savinjska dolina) in *geger* (Slovenske gorice, prim. Narodopisje Slovencev I, 116). Pri zadnjih dveh besedah gre za izposojenko iz srvn. *gēr* »kopje z železno konico« (Kluge s. v.). Besedo smo si izposodili kar dvakrat, v germanski dobi je dalo germ. **nabagaizas* slov. *nabozec*, č. *nebozez* itd. »sveder«, *gir* pa je prevzeto v srednjem veku, pač s predmetom. Naprava za lov rib (vilice) se v starejši nemščini imenujejo tudi *ger*, prim. *fisker* »fiscina« (8.—10. stol.), *ker* »tridentem« (10.—12. stol.), *ger* »falarica« (11. stol.). Čeprav je apelativ *ger* »kopje« nekako ob koncu srednjega veka izumrl, srečujemo besedo v pomenu »osti« še v 16. in 18. stol. v tako imenovanih »tribarskih redih« (Fischerordnung), n. pr. 1570 v Würzburgu (Gehr, mit welchem die Barben gestochen werden, prim. Schmeller-Frommann, Bayer. Wb. I, 930) idr.

Dušan Ludoik

PREDMET, ODVIŠEN OD NEDOLOČNIKA

Vprašanja, v katerem sklonu stoji predmet, odvisen od nedoločnika, pri zanižkanem povedku, po mojem še nismo do kraja razčistili. Vsi, ki so skušali najti za to ustrezna pravila, so iskali primerov v slovstvu, skušali pravila logično podpreti ali jih uravnati po svojem občutku. Zadnje je storil n. pr. Janez Gradišnik v članku »Se o nedoločniškem predmetu« (JiS IV, 4), kjer zagovarja rabo akuzativa v več primerih z utemeljitvijo, da se sicer rabi genitiv v drugih slovanskih jezikih in da je bilo tako tudi v starejši slovenščini, v novejšem času pa da se je začel občutek za take stavke spreminjati in da se je tehnična nagnila bolj k akuzativu. Vprašanje je pa, ali je jezikovni občutek današnjih pišočih ljudi tako zanesljiv, da bi se smeli po njem ravnati, ko pa govori raba pri naših starejših pisateljih za genitiv. Ali ni ta občutek le privzgojen deloma po neki prisiljeni logičnosti, deloma pa po pravilih dosedanjih slovníc? Kako naj se torej lotimo tega vprašanja, da ne bomo delali jeziku sile? Če je prav, da se v drugih slovnicih vprašanih sklicujemo na ljudski jezik, bo tako prav tudi v tem primeru. Žal pa so naši ljudski govori zlasti v sintaksi še vse premalo preiskani, da bi nam mogli v vseh vprašanih pokazati pravo pot. Kljub temu pa moramo tudi to vprašanje rešiti v skladu z ljudsko rabo.

Ker že dalje časa zbiram sintaktično gradivo za črnovrški dialekt, naj poskusim tu primerjati rabo genitiva in akuzativa pri nedoločniku v tem narečju s pravili v naših slovnicih in v člankih piscev, ki so se doslej ubadali s tem vprašanjem.

Nedoločnik kot osebek ali predmet. Pravilo, da stoji nedoločnikov predmet pri zanikanem povedku navadno v tožilniku, če je skupaj z nedoločnikom, za moj dialekt ne velja, ker sem v takih primerih slišal vedno le roditeljski: Ni mi mogoče vsega pojesti. Grunta prodati pa res ne mislim. Prav tako sem slišal vedno le genitiv, kadar nedoločnik in njegov predmet ne stojita skupaj: Vsega tega res ne gre praviti otrokom. Se mu ne ljubi vrat za seboj zapreti.

Da ne gre ločiti nedoločnika od njegovega predmeta, češ da spadata v stavku skupaj, to se po vsem, kar sem sam slišal iz kmečkih ust, ne ujema z ljudskim jezikom. Stavke »Odgovora ne bo težko najti« je po moji izkušnji docela ljudski. Tudi je stilistično boljši kakor stavek v obliki »Odgovor najti ne bo težko«, ker ima naglašeni besedi na markantnih mestih, to je na začetku in na koncu.

Po tem, kar me uči ljudski govor, je tudi stavek »Ta pa ni nehala, odkar je prišla, poljubljati mojih nog« pravilen, saj sem slišal v svojem dialektu stavek, kot: Pastir ni nehal živine pretepati. Ne more nehati tobaka kaditi.

Predmet pri imenih, ki se vežejo z nedoločnikom. Tudi v takih primerih sem v svojem narečju slišal zmeraj le roditeljski: Nimaš pravice, otrok pretepativati.

Če na kratko povzamem povedano, moram pibiti: V mojem dialektu stoji genitiv v vseh primerih, ki jih navajajo naše slovnice, in tudi v vseh tistih primerih, ki jih je zapisal Janez Gradišnik v omenjenem članku. Če je tako v črnovrškem narečju, bo gotovo tako v vsej rovtarski dialektični skupini. Za druga slovenska